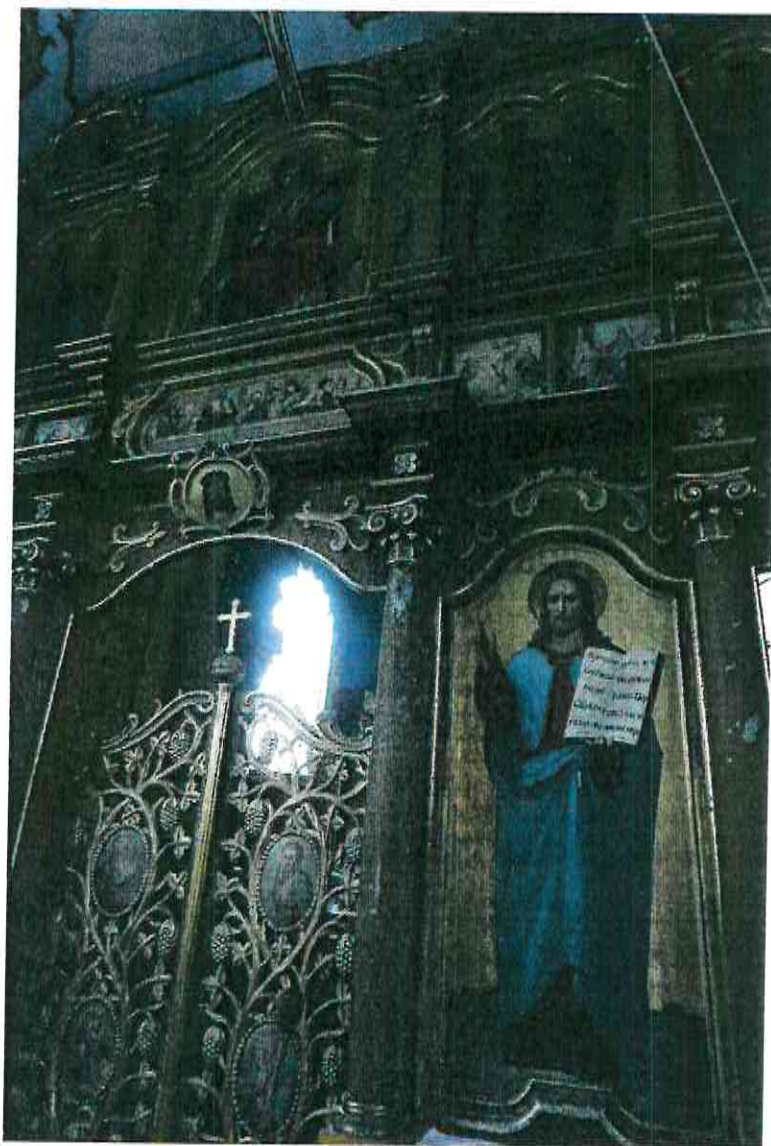

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

*Ikonostas w kościele filialnym p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, dawnej
cerkwi p.w. Św. Mikołaja w Dobrej Szlacheckiej.*

Opracowanie:

mgr Elżbieta Wiącek-Lach

PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA
pw. Rozesłania Apostołów
38-503 Mirzygiód 93
tel. 013 462 72 05
NIP 687-16-43-514 REGON 040117254

Raniżów 2016

Tel. 608 355 584
NIP: 8141645565, REGON: 181118652
ul. Kasztanowa 20, 36-130 Raniżów
Elżbieta Wiącek-Lach
WIĄCEK-LACH Konservacja Dzieł Sztuki
Elżbieta Wiącek-Lach

Zapewnia m.
16.01.23. wyrosan zgodz
T. Lach

HISTORIA OBIEKTU

Dawna cerkiew greckokatolicka p.w. Św. Mikołaja w Dobrej Szlacheckiej wybudowana została w 1879 roku prawdopodobnie z wykorzystaniem elementów budulca oraz wyposażenia starszej cerkwi. Od 1946 roku służy jako kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w parafii rzymskokatolickiej w Mrzygłodzie.¹

Trójdzielna bryła świątyni obejmuje prezbiterium zamknięte trójbocznie z dobudowaną od strony północnej zakrystią, wydłużonej nawy oraz babińca. We wnętrzu znajduje się neorokokowa dekoracja malarska z kompozycjami figuralnymi w partiach plafonów stropowych, która namalowana została w latach 1899-1904 przez Antoniego oraz Michała Bogdańskich z Jaślik we współpracy z Mikołajem Demkowiczem.² Z tego okresu pochodzi również ikonostas, który prawdopodobnie powstał z wykorzystaniem elementów architektury ikonostasu z poprzedniej świątyni.

W wyniku działań wojennych w 1944 roku uszkodzeniu uległa środkowa kopuła nad nawą. W 1947 roku wykonano nowe zadaszenie nawy. W latach 2002-2006 w cerkwi przeprowadzono gruntowny remont obejmujący m.in. wymianę deskowego szalunku ścian oraz remont dachu. W 2006 roku odnowiona została dekoracja malarska wnętrza.

OPIS OBIEKTU

Ikonostas autorstwa Antoniego oraz Michała Bogdańskich w dawnej cerkwi w Dobrej Szlacheckiej posiada układ siedmioosiowy i składa się z czterech poziomych rzędów oraz carskich i diakońskich wrót. Część dolna ikonostasu podzielona została kolumnami kompozytowymi. Natomiast poszczególne kwatery w jego górnej części wyznaczają poziomo gzymsy oraz pionowo kroksztyny z kolumnami. Architektura ikonostasu pokrywa ugrowo-brązowa dekoracja malarska imitująca strukturę drewna oraz srebrzona i złożona dekoracja snycerska z ornamentami typu rocaille. W ubytkach XIX-wiecznych nawarstwień ikonostasu znajdują się pozostałości wcześniejszej warstwy malarskiej w srebrzysto- błękitnej kolorystyce.

Ikony wykonane zostały w technice olejnej na desce.

¹ Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, red. I.Z. Łoziński, B. Wolf-Łozińska, t. 1, z.2, Warszawa 1982. s. 16.

² ibidem, s.16.

W strefie cokołowej znajdują się cztery ikony antypendialne przedstawiające od lewej: *Lot z córkami na tle płonącej Sodomy*, *Wygnanie z Raju*, *Ofiara Kaina*, *Prorok Daniel w jaskini lwów*.

W rzędzie ikon namiestnych znajdują się cztery ikony ze złożonymi i grawerowanymi tłami, zdobionymi motywem rombowym z całopostaciowymi wizerunkami od lewej: *Św. Mikołaja*, *Matki Boskiej z Dzieciątkiem*, *Chrystusa Nauczającego*, oraz tzw. ikona chramowa: *Podwyższenie Krzyża Świętego* (z wizerunkiem cesarzowej Heleny i cesarza Konstantyna). W centralnej części rzędu ikon namiestnych znajdują się carskie wrota z motywem winorośli oraz czterema medalionami przedstawiającymi ewangelistów: *Mateusza*, *Marka*, *Jana* oraz *Łukasza*. Powyżej carskich wrót w strefie belkowania umieszczony został *vearicon*. Na wrotach diakońskich po lewej stronie ikonostasu znajduje się wizerunek *św. Jerzego* natomiast po prawej ikona przedstawiająca *św. Michała Archanioła*.

W rzędzie prazdników umieszczono dwanaście ikon, zestawionych parami z przedstawieniem: *Narodzenia Marii*, *Ofiarowania Marii w świątyni*, *Zwiastowania*, *Bożego Narodzenia*, *Ofiarowania Dzieciątka w świątyni*, *Chrztu Chrystusa w Jordanie*, *Przemienienia Pańskiego*, *Wjazdu do Jerozolimy*, *Ostatniej Wieczerzy*, *Zmartwychwstania*, *Wniebowstąpienia*, *Zesłania Ducha Świętego*, *Zaśnięcia Marii*.

W rzędzie Deesis, czyli tzw. rzędzie apostołskim znajduje się siedem ikon. Środkowa ikona przedstawia *Chrystusa Pantokratora* na złożonym i grawerowanym tle. Po lewej oraz prawej stronie zestawiono parami Apostołów, od lewej: *Szymona i Bartłomieja*, *Andrzeja i Jakuba Starszego*, *Jana i Piotra*, *Pawła i Mateusza*, *Macieja i Filipa*, *Judę Tadeusza i Jakuba Młodsze*.

W strefie zwieńczenia ikonostasu nad ikoną *Chrystusa Pantokratora* umieszczona została *Pasja*. Po bokach w tondach znajdują się popiersia starotestamentowych proroków i patriarchów również zestawione parami, od lewej: *Judy i Teodora*, *Jana Teologa i Izajasza*, *Mojżesza i Arona*, *Dawida i Salomona*, *Eliasz i Jeremiasz* *Jakuba i Jonasza*.

STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Ikonostas prezentuje bardzo zróżnicowany stan zachowania. W zależności od zastosowanego materiału oraz techniki i technologii wykonania niektóre jego elementy

były szczególnie narażone na działanie szkodliwych czynników wynikających z niewłaściwego użytkowania obiektu.

Najgorzej zachowane są powierzchnie złocone oraz srebrzone ikonostasu. W dużym zakresie pokryte zostały złotem a w dolnych partiach drastycznie przetarte lub przemyte. Na obramieniach i tłach ikon namiestnych oraz wrotach diakońskich i carskich, widoczne są rozległe ubytki w złocie sięgające do warstw pulmentu i zaprawy. Powierzchnie złocone oraz srebrzone pokrywa siatka drobnych spękań. W wielu miejscach doszło do odspojenia oraz wykruszenia łusek zaprawy, pulmentu i złota. (il.14) Na powierzchniach srebrzonych, widoczne są ciemne zaplamienia powstałe w skutek procesu oskysydowania srebra.

W bardzo złym stanie zachowania znajdują się elementy architektury ikonostasu pokryte fladrem. Warstwa malarska jest mocno zabrudzona a miejscami całkowicie przemalowana. W wyniku bieżących, nieprofesjonalnych prac malarskich mocno zniekształcona została kolorystyka części cokołowej ikonostasu, która była najbardziej narażona na uszkodzenia mechaniczne oraz zalania wodą. Tego rodzaju zniszczenia wszystkich nawarstwień technologicznych widoczne są w świetle bocznym pod warstwą przemalowań w postaci drobnych uskoków oraz w nieprzemalowanych partiach powyżej, gdzie występują liczne głębokie ubytki po gwoździach którymi mocowane były dekoracje. W wielu miejscach warstwa malarska wykazuje tendencję do lokalnego odspajania i złuszczenia. (il.20,21) W drobnych ubytkach na całej powierzchni architektury ikonostasu widoczne są pozostałości starszej, niebieskoszarej warstwy malarskiej.

Niektóre drewniane elementy są ruchome i wymagają ustabilizowania.

W stosunkowo złym stanie zachowania znajdują się ikony. Podłoże drewniane w kilku przypadkach rozszczepiło się lub rozeszło w miejscu łączenia desek. Na niektórych ikonach widoczna jest żywica, która zgromadziła się na licu malowidła. (il.30) Powierzchnia warstwy malarskiej jest bardzo zakurzona oraz pokryta pożółkłym werniksem. Niektóre ikony posiadają zabrudzenia w postaci ciemnych zacieków, które powstały prawdopodobnie podczas niewłaściwego zabezpieczania lica malowideł werniksem (?). (il.29,30) Warstwa malarska nosi ślady retuszy oraz przemalowań. Miejsca te wykazują tendencję do łuszczenia i tworzenia drobnych, licznych ubytków w warstwie malarskiej. Fragmenty przedstawień, które namalowane zostały w grubej warstwie farby olejnej pokrywa gęsta siatka spękań. (il.19) W obrębie jasnych karnacji widoczne są silne zabrudzenia nagromadzone w zagłębieniach farby. (il.10) Rozległe

ubytki zaprawy i warstwy malarskiej występują w okolicach łączenia desek, które uległy rozklejeniu oraz w otworach po gwoździach i drewnojadach. (il.29)

Wstępne oględziny obiektu nie wykazały ubytków większych fragmentów drewna w strukturze ikonostasu. Zespół zachowanych ikon również wydaje się być kompletny i spójny stylistycznie.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Ikonostas, który znajduje się w kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dobrej Szlacheckiej, odpowiada historycznie i stylistycznie dekoracji malarskiej ścian świątyni. Ze względu na zły stan zachowania wymaga podjęcia kompleksowych prac konserwatorskich, które wpłyną korzystnie na poprawę wyrazu estetycznego całego wnętrza.

Przed przystąpieniem do właściwych zabiegów konserwatorskich należy wykonać szczegółowe badania techniki i technologii wykonania obiektu oraz analizę układu wszystkich warstw stratygraficznych. W przypadku stwierdzenia obecności starszych nawarstwień prezentujących wysoką wartość artystyczną oraz dostatecznie dobry stan zachowania, wskazana będzie analiza możliwości ich eksponowania w przyszłości. Najprawdopodobniej jednak planowane prace konserwatorskie będą miały na celu zachowanie obecnej XIX-wiecznej dekoracji malarskiej ikonostasu. Przemawia za tym fakt, że w tej formie ikonostas stanowi kompletny i jednorodny artystycznie element wyposażenia świątyni, który jest dopełnieniem XIX-wiecznej aranżacji całego wnętrza. Stanowi cenny przykład sztuki cerkiewnej ostatniej ćwierci XIX wieku i z tego względu powinien zostać poddany natychmiastowej pełnej konserwacji techniczno-estetycznej, która zahamuje proces destrukcji oraz przywróci jego pierwotne walory estetyczne.

Odczyszczanie architektury ikonostasu oraz ikon z zabrudzeń i przemalowań, poprzedzone zostanie próbami, które pozwolą na wybór metody najbardziej adekwatnej do potrzeb. Jednocześnie konieczne będzie ustabilizowanie ruchomych fragmentów zaprawy z warstwą malarską i fragmentów zaprawy na której położony został pulment oraz płatki złota lub srebra. Do podklejania łusek malowidła oraz odspojonych fragmentów złoczeń i srebrzeń użyte zostaną naturalne odwracalne kleje glutynowe. Drewniane podłoże poddane zostanie impregnacji owadobójczej oraz lokalnej impregnacji wzmacniającej. Ruchome fragmenty drewna zostaną ustabilizowane.

Zaprawa zostanie uzupełniona kitem odwracalnym, kredowo-klejowym o dużej elastyczności i wytrzymałości. Przetarcia i ubytki w partiach złożonych i srebrzonych po odpowiednim opracowaniu faktury powierzchni uzupełnień kredowo-klejowych zostaną pokryte warstwą pulmentu oraz uzupełnione w zależności od potrzeb metalem płatkowym lub w proszku, następnie wypolerowane lub pozostawione matowe.

Ubytki w malowidle zostaną scalone plamą barwną, naśladowczo do partii oryginalnych w celu zniwelowania występujących różnic w stanie zachowania. W przypadku niezachowania się dużych partii fladru w obrębie części cokołowej, należy podjąć próbę rekonstrukcji, w oparciu o dobrze zachowane fragmenty malowidła w pozostałych częściach ikonostasu.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Wykonanie szczegółowych badań konserwatorskich w celu precyzyjnego określenia układu warstw stratygraficznych oraz zakresu przekształceń obiektu.
2. Zabezpieczenie, podklejenie łuszczących się fragmentów nawarstwień zaprawy z warstwą malarską lub fragmentów zaprawy na której położone zostały płatki złota i srebra (klej glutynowy o odpowiednio dobranej procentowości).
3. Demontaż oraz przewiezienie do pracowni konserwatorskiej ruchomych elementów ikonostasu.
4. Architektura i detal snycerski:
 - Odczyszczenie warstwy malarskiej oraz elementów złożonych i srebrzonych z zabrudzeń po wcześniejszym wykonaniu prób czyszczenia.
 - Usunięcie złotoli oraz ewentualnych retuszy.
 - Impregnacja owadobójcza drewnianego podłoża poprzez nasączenie iniekcyjne otworów wlotowych żerowisk drewnojadów (Permethrin).
 - Lokalna impregnacja wzmacniająca osłabionych fragmentów drewna.
 - Sklejenie rozszczepień drewna.

- Uzupelnienie ubytków drewna kitami drzewnymi oraz kitami na bazie żywic epoksydowych (Axon, Araldit) z odpowiednim opracowaniem powierzchni.
- Uzupelnienie ubytków zaprawy z odpowiednim opracowaniem faktury powierzchni (zastosowanie kitu odwracalnego, kredowo-klejowego).
- Izolacja kitów (szelak).
- Werniksowanie pośrednie pod partie polichromowane.
- Uzupelnienia ubytków pulmentu.
- Uzupelnienie, regeneracja złocen i srebrzen w technice na poler i mat z zastosowaniem materialow szlachetnych zlota i srebra w proszku oraz zlota w platkach
- Zabezpieczenie złocen i srebrzen przed czynnikami atmosferycznymi i uszkodzeniami mechanicznymi.
- Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej farbami retuszorskimi.
- Werniksowanie koncowe.

5. Ikony:

- Odczyszczenie warstwy malarskiej oraz elementow zlonych i srebrzonych z zabrudzen po wcześniejszym wykonaniu prob czyszczenia.
- Usuniecie zlotoli oraz ewentualnych retuszy.
- Impregnacja owadobojcza drewnianego podloza poprzez nasaczenie iniekcyjne otworow wlotowych zerowisk drewnojadow (Permethrin).
- Lokalna impregnacja wzmacniajaca oslabionych fragmentow drewna.
- Sklejenie rozszczepien drewna.
- Uzupelnienie ubytkow drewna kitami drzewnymi oraz kitami na bazie żywic epoksydowych (Axon, Araldit) z odpowiednim opracowaniem powierzchni.
- Uzupelnienie ubytkow zaprawy z odpowiednim opracowaniem faktury powierzchni (zastosowanie kitu odwracalnego, kredowo-klejowego).
- Izolacja kitow (szelak).
- Werniksowanie pośrednie pod partie polichromowane.
- Uzupelnienia ubytkow pulmentu.
- Uzupelnienie, regeneracja złocen w technice na poler i mat z zastosowaniem materialow szlachetnych zlota w proszku.

PCN

- Zabezpieczenie złoceń przed czynnikami atmosferycznymi i uszkodzeniami mechanicznymi.
 - Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej farbami retuszerskimi.
 - Werniksowanie końcowe
6. Wykonanie dokumentacji prac konserwatorskich: opisowej, rysunkowej i fotograficznej.

Opracowanie:

mgr Elżbieta Wiącek-Lach.
konserwator dzieł sztuki

WIĄCEK-LACH Konserwacja Dzieł Sztuki
Elżbieta Wiącek-Lach
ul. Kasztanowa 20, 38-130 Raniszów
NIP: 8141645565, REGON: 181118652
Tel. 608 355 584

Elżbieta Wiącek-Lach

BIBLIOGRAFIA:

Karty białe WUOZ. Delegatura w Krośnie, 2007 .

Katalog Zabytkow Sztuki w Polsce, red. I.Z. Łoziński, B. Wolf- Łozińska, t. 1, z. ż,
Warszawa 1982.

